

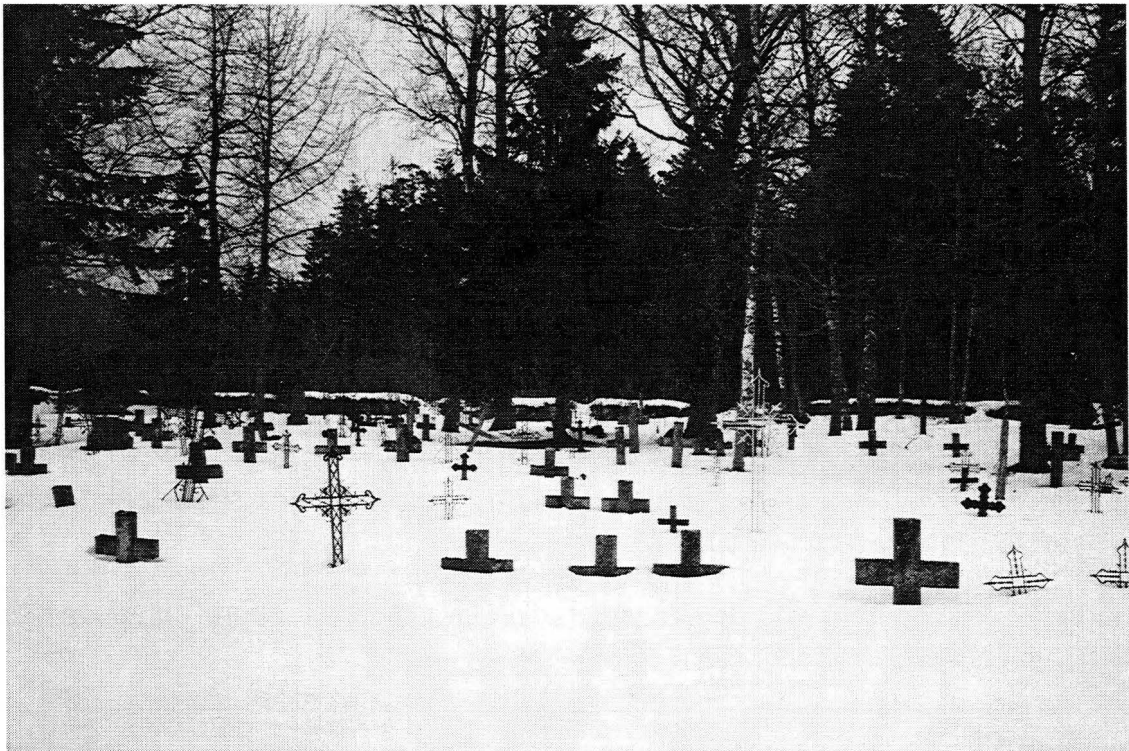

Medlemsblad

Nr 4 - 1999

December

God Jul och Gott Nytt År

Rosleps kyrkogård

Foto Gurli Fyhr

Innehållsförteckning	Sidan
Föreningens insamlingar år 2000	3
Medlemsrekryteringen går bra	3
Upprop från Kulturkommittén	3
Sante Marte och Kate rädd	4
Ungdomsnytt från Birkas	6
Något om livet i skolan	6
Nytt på hemsidan	6
Seminarium om Aibolandsmuseets framtid	7
Information från Estlands ambassad	7
Upprättande av gåvobrev	8
Legalisering av handlingar	8
Nyheter från Nuckö och Hapsal	8
Estlandsnytt	9
Ett dystert 50-årsminne	9
Karl Bomans sommarställe i Rosta, Rickul	10
Något om tyskbalternas utflyttning	11
De ensamma mödrarna	13
Folkskolan i Paschlep	14
Julklappstips	15
Pubafton	16

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Adress

Rickul/Nuckö Hembygdsförening
c/o Gurli Fyhr
Travarevägen 3
187 54 TÄBY

Postgiro 55 68 81 - 1

Rickul/Nuckö Hembygdsförening
c/o Ingvar Schönberg
Klövjevägen 47
187 31 TÄBY

Föreningens ändamål

citat ur stadgarna paragraf 2.

Föreningen skall värna om och levandegöra det estlandssvenska kulturarvet från Estland och Sverige, både i bevarandet av historien, nuet och utvecklingen framåt, genom att

- ◆ främja kulturella, konstnärliga, musikaliska och litterära intressen såväl i Estland som i Sverige.
- ◆ vara kontaktorgan för Rickul/Nucköborna i Sverige, samt informationsorgan i Sverige och Estland.
- ◆ i möjligaste mån försöka behålla och vårda den gamla hantverkstraditionen och bebyggelsen i vår egen svenskort.
- ◆ vara behjälplig vid reseevenemang till vår hembygd.
- ◆ bibringa våra yngsta och ungdomar de traditioner vi själva mottagit och bevarat, samt idka annan härmed förenlig verksamhet.

Ansvariga för detta Medlemsblad är Informationskommittén (Per-Erik Fyhr, Eva Heyman och Inger Nemeth).

E-post: rnhembygd@hotmail.com Hemsida: <http://welcome.to/rickulnucko>

FÖRENINGENS INSAMLINGAR ÅR 2000

Per-Erik Fyhr

Ända sedan starten har föreningen samlat in pengar för att användas för olika ändamål i Rickul/Nucköområdet. Medlemmarna har varit generösa och pengarna har kunnat utnyttjas på ett bra sätt. Självfallet används de insamlade pengarna endast för det ändamål som de skänkts till och utbetalningar görs efter styrelsebeslut.

År 2000 samlar vi in pengar till följande ändamål:

Humanitär hjälp till behövande i Nuckö kommun. Pengarna kommer att användas för att stödja de sjuka, handikappade och gamla som har det sämst ställt.

Rosleps kapell - För kapellets återuppbyggnad, med målet att år 2004 ha skapat en värdig samlingslokal i gamla Rickul kommun.

Nuckö kyrka - Kyrkan är i stort behov av reparation. Den får inte förfalla!

Vård av kyrkogårdar - Pengarna används för att vårda samtliga kyrkogårdar i Rickul/Nucköområdet. Vår strävan är att alla kyrkogårdar skall vara välskötta i sin helhet.

Byskyltar i f d byar - De byar som fortfarande är bebodda har fått sina byskyltar. Nu samlar vi in pengar för att kunna sätta upp minnesskyltar vid de byar som inte längre finns.

Föreningen är tacksam för alla bidrag. Ditt bidrag behöver inte vara stort. Det kommer ändå att vara välkommet och visar att det finns ett intresse för den gamla hembygden.

MEDLEMSREKRYTERINGEN GÅR BRA

Per-Erik Fyhr

Under året har vi fått 60 nya medlemmar. Den 2 december hade vi 696 medlemmar. Det finns en chans att medlem nummer 700 kommer före årsskiftet.

Vi ber Dig att så snart som möjligt betala medlemsavgiften för år 2000. Den är oförändrad - 150 kr för medlemmar och stödmedlemmar och 50 kr för ungdomar t o m 25 år.

Nästa årsmöte äger rum lördagen den 25 mars. Kallelse och årsredovisning för 1999 kommer att sändas ut med Medlemsblad nr 1/2000.

UPPROP FRÅN KULTURKOMMITTÉN

Manfred Hamberg

Kulturkommittén har under de senaste åren, förutom att hålla egna sammanträden, också ordnat med Torsdagsträffar och Berättaraftnar.

Sedan årsmötet 1999 har kulturkommittén inte hållit några egna möten utan endast Torsdagsträffar och Berättaraftnar. Vid den senaste Berättaraftonen den 15 november beslutades att kulturkommitténs egna möten skall återupptas. Anledningen till det är att kulturkommittén har ambitionen att utkomma med en ny bok till föreningens 10-årsjubileum år 2002, och för att nå det målet behövs alla krafter.

Kulturkommitténs samtliga medarbetare ombedes därför, om möjligt, delta i mötet den 24 januari 2000 kl. 18.00 på Roslagsgatan 57, för att där diskutera olika saker i samband med den nya boken, samt andra frågor. Dagordningen kommer att skickas ut i god tid.

Torsdagsträffar

Som framgår av tidigare upprop i Medlemsbladet fortsätter dessa träffar oförtrutet. Tyvärr har vi konstaterat att antalet besökare har minskat, och det är synd, för här får man tillfälle att mötas under fria former utan något program. Om man inte har med sig något eget handarbete kan man beundra de fina alster som flinka kvinnohänder har åstadkommit, eller bara umgås över en kopp kaffe och smörgås. Dessa träffar infaller alltid den första torsdagen i månaden kl. 13.00-17.00. Vi väddar nu till Er, kom till dessa träffar!

Berättaraftnar

Dessa berättaraftnar har fortgått och kommer att fortgå. Som framgår av artikeln är ambitionen att en ny bok skall finnas till försäljning på årsmötet våren 2002. För att detta skall kunna realiseras behövs många berättelser, och då i första hand berättelser från Nuckö och Odensholm, samt från ungdomar. Ungdomar som inte har egna minnen från den forna hembygden kan skriva och berätta hur det kändes att för första gången få besöka de orter varifrån föräldrarna kommit, eller någon annan berättelse, t.ex. hur det har varit att växa upp i Sverige som barn till estlandssvenskar.

Datum för berättaraftnarna är den 21 februari, 10 april och 5 juni 2000 kl. 18.00 på Roslagsgatan 57. Om Du funderar över något beträffande dessa träffar kan Du ringa Manfred Hamberg tel: 08/6460319. **Väl mött!**

SANTE MARTE OCH KATE RÄNN

Text och foto Eva Heyman

Bakom maskerna gömmer sig systerarna Maja Granberg och Birgit Brunberg

Äntligen blev Sverigepremiären av Sante Marte och Kate ränn av!

Vi var 63 personer som lördagen den 30 oktober samlades i Rågsveds Folkets hus för att återuppliva minnet av, eller för att för första gången se, hur seden Sante Marte och Kate ränn gick till. Fest- och Ungdomskommittén hade arrangerat det trevliga evenemanget.

Ingvald Luks, Haversved, höll i trådarna med hjälp av bland andra Dansas Agnes och Granbergsflickorna från Ölbäck Larsos.

Först gav Agnes en historisk tillbakablick och berättade att man inte säkert vet varifrån seden kommer, men att det troligen är Martin Luther och hans hustru Katarina som gett den sitt namn. Hur länge seden funnits bland estlandssvenskarna vet man heller inte, men min morfar Kristjan Hamberg från Roslep har berättat att han varit med om att fira Sante Marte på 1880-talet.

Firandet av Sante Marte skedde på kvällen före Martin-dagen, d.v.s. den 9:e november. Då var det pojkarna som träffades. Flickorna firade Kate kvällen före Katarina-dagen, d.v.s. den 24 november. De yngre barnen firade för sig och de äldre upp till giftasvuxen ålder för sig. Man träffades hemma hos någon för att klä ut sig i aviga rockar, "kaskar", och antingen måla sig i ansiktet eller ta på sig en mask. Flickorna bar något vitt

på sig, t.ex. ett lakan. Allt detta gjorde man för att inte bli igenkända. För att man skulle höras när man gick från gård till gård hade man en bjällra fastsatt på en käpp eller stenar i en burk. Man knackade på i hopp om att få en gåva i form av mat i den medhavda säcken. När man vandrat färdigt träffades man åter hos någon för att anrätta en måltid av gåvorna, t.ex. koka soppa och de äldre ungdomarna drack öl. De mindre barnen åt ibland måltiden följande dag.

I skådespelet, som vi fick se i Rågsved, var Sante Marte och Kate med samtidigt. Scenen visade en familj bestående av far, mor och tre små barn, som på kvällen samlats vid köksbordet. Sante Marte och Kate kom och knackade på dörren och frågade om det fanns några snälla barn. Nu, liksom hemma i Estland, brast ett litet barn ut i gråt vid åsynen av Sante Marte. Husbonden bedyrade dock att barnen var väluppfostrade och som bevis sjöng barnen en sång. Mor gick sedan ut i "spikan" och hämtade något att lägga i Sante Martes säck. Eftersom firandet i Estland slutade med en gemensam måltid åt även vi en måltid bestående av grönsakssoppa och surlimpa.

Vi fick också lära oss några lekar, bl. a. att "napp". Man använde då fem små stenar. En sten kastades upp i luften och innan man fångade den

"Far och mor" Hjalmar Stenberg och Karin Dalström. Carita Lavings barn.

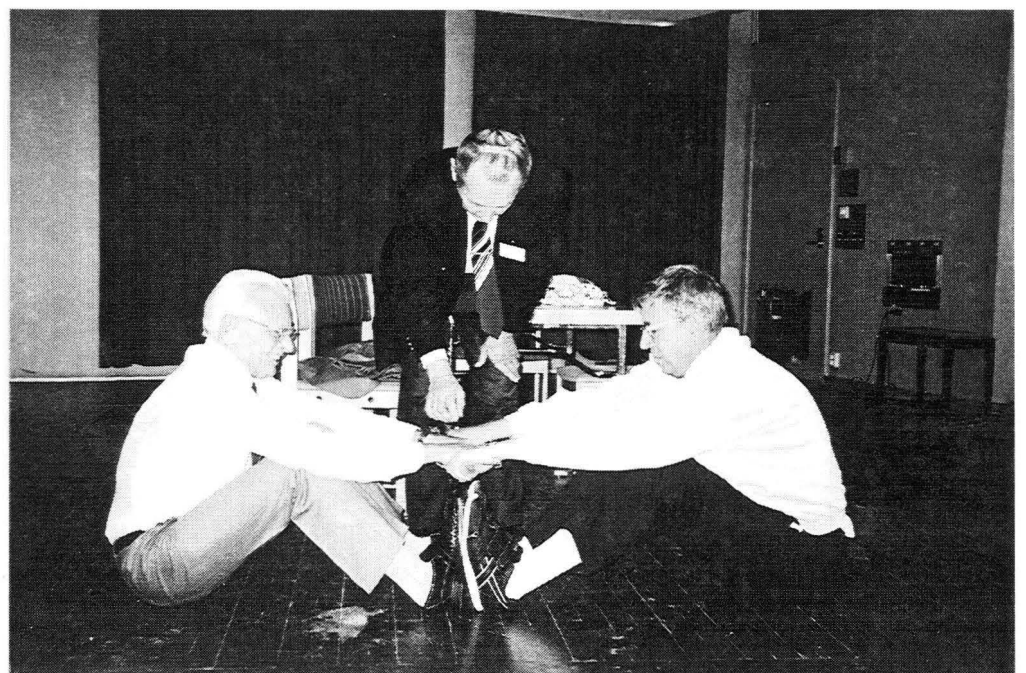
på nervägen skulle man plocka upp de övriga stenarna efter ett bestämt mönster.

Sedan fick vi se dragkampen "kävöl-dräas". Två personer satt mitt emot varandra på golvet med fotsulorna mot varandra och höll med båda händerna i en grov pinne, "kävöl". På en given signal skulle båda dra åt var sitt håll för att försöka lyfta upp motståndaren från golvet. Överlägsen segrare blev Manfred Hamberg, Roslep Lillgors. Larsos-flickorna från Ölbäck hade en egen kamp och vinnaren Linnea utmanade Manfred, men fick se sig besegrad.

Därpå följde några lekar med stolar och vi fick även avslutningsvis ta några danssteg.

Det var en mycket lyckad tillställning, mycket beroende på att de fyra Larsos-flickorna fick fart på oss. Hoppas att denna typ av sammankomst blir en årlig tradition.

Finns det någon i läsekretsen som hört berättas hur och när firandet av Sante Marte och Kate kom till svenskbygden? Hör av Er till Medlemsbladet!

"Kävöl-dräas".
Fr. v. Manfred Hamberg,
Ingvald Luks och
Hans Richter.

UNGDOMSNYTT FRÅN BIRKAS

Carita Laving

Ungdomskommittén har under hösten haft kontakt med gymnasiet i Birkas (Inna Öövel) för att få en elevberättelse om hur det är att leva och bo på Nuckö idag. Pille Jöeleth, en av de tre elever som fick stipendium av Hembygdsföreningen, har författat följande berättelse för vår tidning, vilket jag här tacksamt publicerar.

För övrigt vill jag meddela att Ungdomskommittén år 2000 kommer att starta ny arbetsgrupp tillsammans med Medlemsrekryteringen, Jan Persson. Tillsammans tar vi nya krafter för att öka intresset för vår förening hos både unga och gamla, och på så sätt öka antalet medlemmar.

NÅGOT OM LIVET I SKOLAN

Pille Jöeleth

Jag bor ungefär 3 mil från Birkas nu och jag åker skolbuss till skolan. Men mina mor- och farföräldrar bor på Nuckö och jag hörde till det här stället långt innan jag började på den här skolan.

Jag började på Nuckö Skolas högstadium 1995 (tidigare gick jag i skolan i Tartu). Redan från första början tyckte jag mycket om den här skolan. Relationerna mellan lärare och elever är så speciella, vilket gör lärandet lättare. Vi är alla som en stor familj. Relationer är väldigt viktiga för mig. På gymnasiet läser vi många språk (förutom modersmålet): svenska, engelska, ryska, tyska och latin för att kommunicera med andra nationer i när och fjärran. Vår skola är alltså ett humanistiskt gymnasium.

De flesta eleverna bor på skolinternatet. Det kostar inget att bo där, staten betalar för det, vi är ju en statlig skola. Pojkar och flickor bor inte tillsammans i en lägenhet.

Här finns det mycket att göra på fritiden och alla hittar säkert någonting som de tycker är intressant. Vi ger ut vår egen skoltidning och man kan spela volleyboll, basket, fotboll och innebandy. Jag personligen rider här i Birkas.

Efter studier här kan man söka till universitet. Jag vet inte ännu vad jag vill arbeta med i framtiden, men jag vet att jag vill se världen och jag hoppas att jag får göra det genom mitt arbete.

Många hälsningar till Sverige från Pille Jöeleth, årskurs 10, och Inna Öövel, Birkas Gymnasium.

NYTT PÅ HEMSIDAN

Inger Nemeth

Här kommer lite information om vad som hänt på vår hemsida sedan sist.

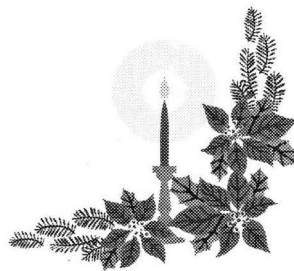
Tyvär var tryckfelsniss framme i förra Medlemsbladet när det gällde adressen till hemsidan, ett o blev ett u i fortunecity. Det felet ber vi så hemskt mycket om ursäkt för, men nu har vi bytt adress. Den nya, enklare adressen till hemsidan är: <http://welcome.to/rickulnucko>

Man kommer fortfarande till vår hemsida med den gamla adressen, men eftersom den blev fel i förra Medlemsbladet, så har väl inte så många medlemmar listat ut den riktiga adressen och därmed hittat till vår hemsida. Dessutom är det kanske bra att vi nu får en adress där föreningens namn ingår.

Vår hemsida är en gratis-hemsida och därför kommer man först till en sida med lite reklam i 10 sekunder innan vår startsida för hemsidan öppnas. Detta är ganska vanligt för gratis-hemsidor och man kan även skynda på reklamen genom att klicka på en länk.

På senaste byombudsmötet gick jag ut med ett upprop till byombuden att de skulle skicka in 3-4 bilder med text från deras by för publicering på hemsidan. Fyra byar i Rickul hörsammade uppropet och två i Nuckö.

Byarna Bergsby, Norrby, Rickul by, Spithamn, Pasklep och Skåtanäs har nu var sin egen bysida länkad från de sidor som heter Rickuls byar/Nuckös byar där bynamnen står uppräknade. Eftersom en del byar skickat mer information om byn och andra mindre så är bysidorna än så länge ganska olika. Förhoppningsvis kommer bysidorna att utvecklas och min förhoppning är att det så småningom skall bli en bysida för varje by.

SEMINARIUM OM AIBOLANDSMUSEETS FRAMTID

Maj-Britt Nibon

Lördagen den 20 november anordnades ett seminarium om Aibolandsmuseets framtid under ledning av Göran Hoppe, Alar Schönberg och Ruth Nugin.

Seminariet samlade omkring 50 deltagare i lokalen på Roslagsgatan.

Ruth Nugin redogjorde för de utställningar som gjorts och kommande, bland annat att ett Rågöbröllop liknande det från Vormsö ska anordnas kommande år. Hon vill komma i kontakt med Rågöbor som kan bidra med uppgifter hur ett sådant gick till och att de som har Rågödräkter hör av sig till henne. Ruth ska också lära sig knypplandets konst för att sedan kunna hålla exempelvis kurser inom museets ram.

På seminariet diskuterades museets framtida uppgifter och deltagarna fick lämna förslag och synpunkter. En stor uppgift ansåg Alar Schönberg det vara att föra ut kunskap om estlandssvenskarnas historia i skolor inom Estland. Ett vetenskapligt dataprogram över föremål och estlandssvenskarnas liv förr och nu, där kommande studenter ska kunna inhämta uppgifter, är också något som planeras.

Göran Hoppe tog också upp frågan om museet även i framtiden ska vara en stiftelse eller om det ska ha estniska staten som huvudman. Detta med hänsyn till bl.a. ekonomin.

Ansökan om EU-bidrag för kartläggning av kulturarvet och tillgång till Internet var också frågor som behandlades. Göran Hoppe hade också varit i kontakt med SIDA, som dock ansåg att frågan låg utanför deras intresseområde.

INFORMATION FRÅN ESTLANDS AMBASSAD

EVP-pappren är giltiga fram till den 1 december år 2000. En förlängning av giltighetstiden diskuteras för närvarande.

Vid försäljning av EVP-papper och egendom i Estland betalar man 26% i skatt om man bor utanför Estland mer än halva året. (Den som bor minst 183 dagar i landet beskattas inte vid en sådan försäljning).

Om man har rätt till estniskt medborgarskap och vill ha estniskt pass skall följande handlingar inlämnas till Estlands ambassad:

1. Ifyllt ansökningsformulär.
2. Personbevis (företrädesvis pass). För barn födelsebevis i original.
3. Välliknande foto 40x50 mm i tre ex.
4. Handling som bestyrker ev. byte av efternamn.
5. Kopia på barns födelsebevis om barnet skall skrivas in i passet.
6. Originalhandling som styrker sökandens civilstånd.

Om sökanden inte haft estniskt pass tidigare fordras dessutom dessa handlingar beroende på den sökandes födelseår:

1. Om sökanden är född under tiden 1918-1940 i Estniska Republiken - födelsebevis eller annan handling utgiven av Estniska Republiken under denna tid.
2. Om sökanden är född före 1918 - originalhandling som styrker att sökanden varit estnisk medborgare, t. ex. födelsebevis, äktenskapsbevis.
3. Om sökanden är född efter 1940 - originalhandling där åtminstone ena förälderns estniska medborgarskap framgår samt originalhandling som styrker släktskap med föräldern som har estniskt medborgarskap.

Samtliga handlingar som är utgivna av svenska myndigheter (t. ex. personbevis, intyg om namnbyte och civilstånd) skall legaliseras hos UD i Sverige och hos Estlands ambassad.

Avgift för passansökan är ca 200 SEK. (Gratis för barn under 17 år och pensionärer).

UPPRÄTTANDE AV GÅVOBREV

Per-Erik Fyhr

Om man vill skänka mark i Estland till en släkting kan man få hjälp av Eesti Vabariigi Notar. Avgift tas ut enligt en särskild taxa och beror på värdet av den gåva man ger.

Följande handlingar behövs: Legitimation (estniskt pass eller personbevis), utdrag ur fastighetsregistret (Kinnistusameti kinnistusregistriosa nr....) som bevisar att man är ägare, uppgift från kommunen om taxeringsvärdet på marken, samt handlingar som bestyrker gåvomottagarens identitet och släktskap med gåvogivaren,

Eventuella avstyckningar skall göras och föras in i fastighetsregistret innan gåvan ges. Skatten skall vara betald.

Vid kontakten med Notar kan man anlita ombud som då måste ha en legaliserad fullmakt (Volikiri).

LEGALISERING AV HANDLINGAR

Per-Erik Fyhr

I vissa sammanhang krävs det att handlingar (t. ex. personbevis, fullmakter, betyg och bankhandlingar) som skall användas i Estland legaliseras. Att få en handling legaliserad innebär att UD och i vissa fall också Notarius Publicus intygar att den som har skrivit under den aktuella handlingen är behörig att göra det. Den superlegaliseras därefter av Estlands ambassad.

Av Sveriges ambassad i Estland har vi fått följande anvisningar:

- Översätt handlingen till estniska hos en auktoriserad översättare.
- Kontrollera med UD om handlingen måste skrivas på av Notarius Publicus eller om UD kan legalisera direkt.
- Legalisera handlingen och översättningen på UD. Handlingar kan lämnas in till UD personligen eller med bud. De lämnas då till: Expeditionen för allmänheten (mån-fre 09.00-12.00), Malmtorgsgatan 3A, 7 tr, Stockholm. Tel: 08-405 51 00. Handläggningen tar ett par dagar och är avgiftsbelagd. Handlingarna kan också skickas till: Utrikes-

departementet, Expeditionen för allmänheten, 103 39 Stockholm.

- Superlegalisera därefter handlingen på Estlands ambassad, Tyrgatan 3-3A, 114 27 Stockholm. Tel: 08-545 122 80, fax 545 122 98. Superlegaliseringen är också avgiftsbelagd.

För att vara giltiga i Estland måste handlingar vara granskade och godkända av Eesti Vabariigi Notar, som är den estniska motsvarigheten till Notarius Publicus. Man har rätt att själv välja vilken Notar i Estland man vill anlita, men deras arbetsbörda är stor och man måste beställa tid i förväg. Anlita vid behov tolk. (Kan beställas genom Notar).

Ny Notarius Publicus i Hapsal

Det finns nu ytterligare en Eesti Vabariigi Notar i Hapsal. Hon heter Eha Naudi och har adress Posti 23.

NYHETER FRÅN NUCKÖ OCH HAPSAL

Per-Erik Fyhr

Den 16 oktober var det kommunalval i Estland. I Nuckö kommun kandiderade 17 personer till de 9 platserna i kommunfullmäktige. Ett nytt valförbund, KVL "Nuka Heade Kavatsuste Liit", hade bildats för att utmana de tidigare etablerade politikerna. Det leds av Alar Schönberg och består av unga personer som vill driva fram en snabbare utveckling i kommunen.

676 personer var röstberättigade i kommunen. 28 av dem var utländska medborgare. I valet röstade 57,7 % av de röstberättigade, vilket var något över medeltalet i Läänemaa.

Flest röster fick Endel Pelapson (86), Alar Schönberg (56), Arne Tennisberg (47) och Vladimir Belovas (38). Förutom dessa kom även Lemmi Tammesaar, Tiiu Tulvik, Marika Ansip, Valeri Stserbatõh och Silver Schönberg in i kommunfullmäktige. Silver Schönberg representerar "Nuka Heade Kavatsuse Liit", Vladimir Belovas leder "Meie Kodu" och de övriga kommer från "Oma Noarootsi".

Kommunfullmäktige har åter utsett Ülo Kalm till kommunstyrelsens ordförande (vallavanem). Kommunstyrelsen består dessutom av Taimi

Pelapson, Sirje Trisberg, Aivo Hirno och Varje Kahn.

Nästa kommunalval äger rum år 2002.

Alltfler har upptäckt att Lyckholms museum är en sevärdhet. Under året har museet haft mer än 2000 besökare.

I oktober ägde åter ett antal inbrott rum i kommunen. Det understryker betydelsen av att husägare skaffar sig kontakter bland de bofasta som kan se till deras hus. Föreningen har skrivit till estniska inrikesministern och till polisen för att påtala problemen. Styrelsens kontaktman med den estniska polisen är Jan Persson. Hör av Dig till honom med frågor och förslag.

Ett antal fastighetsägare i Nuckö har utrustat sina hus med ett larm som är telefonkopplat till polisen i Oru. Denne har kontaktpersoner i kommunen som vid behov kan rycka ut. Larmet bedöms ha haft god effekt och kostar ca 10 000 EEK.

Till ny landshövding i Läänemaa efter den avsatte Arder Väli valdes Jaanus Sahnk, som avgick från sin befattning i länsstyrelsen då Väli tillträdde. Som vi tidigare berättat är Sahnk född 1953 och utbildad vid Tekniska högskolan i Tallinn. Han har även praktiserat i Sverige i början av 90-talet.

I Hapsals kommunalval segrade Reformireakond med Urmas Sukles som främsta namn. Arder Väli ställde upp för Keskerakond och var den som fick näst mest röster efter Sukles.

Estniska regeringen har anslagit ytterligare 500 000 EEK för restaureringen av stationsbyggnaden i Hapsal.

Kaubamaja i Hapsal har utsatts för ett bombhot. Byggnaden utrymdes, men ingenting hände och någon bomb fann man ej.

Ühispank har ett specialkonto. Om man binder pengar på ett år får man 6 % ränta. Tar man ut pengarna tidigare sjunker räntenivån.

ESTLANDSNYTT

Per-Erik Fyhr

Den senaste folkräkningen i Estland genomfördes 1989. Den 31 mars 2000 är det åter dags. Under tio dagar kommer 7000 folkräknare att gå runt i landet för att räkna befolkningen och ta in uppgifter om etnisk tillhörighet, medborgarskap m.m. Man ställer ett 40-tal frågor och hoppas

liksom vid vår folk- och bostadsräkning att få ett bra planeringsunderlag.

Det skall bli intressant att se hur många som fortfarande räknar sig som estlandssvenskar när de uppger etnisk tillhörighet.

Den estniska genomsnittslönen är nu ca 5000 EEK. Under året har löneökningarna varit störst i administrationen och socialförsäkringssystemet. De högsta lönerna finns fortfarande inom affärsvärlden.

Några exempel på estniska priser (EEK): Luxus kaffe 0,5 kg 39,90, mjölk 1 l 4,50, öl Koff Special 0,5 l 7,90, prinskorv 1 kg 36,90, Volvo S70/V70 400 000, paketresa till Miami 5 dygn 9735. (Prisexemplen är hämtade från annonser i november)

ETT DYSTERT 50-ÅRSMINNE

Per-Erik Fyhr

Vi vill påminna om att det i år är 50 år sedan kollektiviseringen av det estniska jordbruket fullföljdes. Samma år genomfördes också den andra stora deportationen då ca 20 700 personer deporterades. Huvuddelen av de deporterade var kvinnor och barn.

Kollektiviseringen och deportationerna blev början till slutet för de gamla estniska byarna. Då jordbruket intensifierades under 1970-talet flyttades återstående byinvånare till nyuppförda bostadshus av den typ som finns i Birkas och Sutlep. Resterna av den gamla bybebyggelsen revs, användes som bränsle eller fick förfalla.

Särskilt hårt drabbades Viljandimaa där det fanns många stora gårdar.

Rättegångarna mot dem som ledde deportationen fortsätter. Nyligen dömdes i Pärnu den 79-åriga Michail Neverovski till fyra års fängelse.

Den som vill läsa mer om kommunisttiden i Estland kan bl. a. göra det i Andres Küngs bok "Kommunismen och Baltikum". (Utgiven av Jarl Hjalmarson Stiftelsen 1999. Pris 30 kr).

KARL BOMANS SOMMARSTÄLLE I ROSTA, RICKUL

Med text av hans son Ivar Boman

Den 1 augusti 1937 slöts köpe- och försäljningsavtal mellan säljaren Estlands Jordbruksministerium och köparen, d.v.s. min far, avseende sommartomten (estn. suvituskoht) nr 157 i Rosta, Rickuls kommun, med beteckningen A-6. Tomtens storlek var 0,60 ha och beväxt med tallskog. Priset var kr 625, varav kr 95 betalades kontant. Resterande belopp, d.v.s. kr 530, skulle avbetalas under kommande 36 år med kr 14:66 varje halvår med 4 % ränta samt 0,25 % för administrationskostnader.

Min far och farmor Tio (Nanna) Boman ägde då ett fyrfamiljshus i trä i Reval i stadsdelen "Pelgulinn". Pappa anställdes 27 april 1934 av Estlands inrikesministerium för utländska ärenden. Han tjänstgjorde där tills juni 1940 då han var tvungen att lämna sin plats p.g.a. den ryska invasionen. Han lyckades under rysstiden bo ganska obemärkt i Rosta tills den tyska ockupationen kom 1941. Han besöktes dock tre gånger i Rosta av en civilklädd man som senare visade sig vara en NKVD-officer (den ryska hemliga poliskåren), men far var alltid försiktig med sina uttalanden och intet "ont" hände.

Trots att pappa var en "skrivbordsmänniska" till sitt yrke konstruerade och byggde han själv ett hus i trä, ca. 55 m², ett förvaringsskjul och bastu på Rostatomten. En viss hjälp med borttagning av stubbar bl.a. fick han av Rosta-Annas son Edvin. Köksträdgård anlades och två bikupor med bin. På den stora, platta stenen bakom huset (den största i Rickul) åt vi ibland lunch och vilade oss. Nu kan stenen ses från landsvägen under elledningen som "går" över landsvägen till Rosta stugby. Allt var frid och fröjd. Jag vistades mest hos hästarna på Graisasgården bakom kommunhuset i Ölbäck (där även far en tid arbetade som sekreterare).

Så kom då överflyttningen till Sverige för pappa och hans familj i mitten på december 1943. Några dagar innan, den 10 december, gav han fullmakt åt Mathias Pellmas (estlandssvenskarnas genom tiderna bästa friidrottsman) att förvalta Rostaegendomen efter eget behag. Men kort därefter flydde även Mathias med familj till Sverige. Tyska officerare lär en kort tid ha bebott fars hus.

Hösten 1944 kom ryssen igen.

På hösten 1991 besökte jag åter Graisas gård. Där bodde då Edi Teral och hans hustru Regina. De hade bott med sin dotter Mall (hennes familjenamn är nu Pöldmaa), i min fars hus en kort tid i mitten av 40-talet innan de flyttade över huvudvägen in i familjen Heldrings hus.

Mall Pöldmaa berättade för mig att hon som femåring såg från Heldrings hus (1944/45) hur ryska militärpersoner rev sönder alla fars byggnader. Det sades att materialet skulle användas som byggnadsmaterial annorstädes. Allt kördes bort på lastbilar och dessutom sågades alla de fina tallarna på tomten ned...

P.S. Av ett brandförsäkringsavtal som jag funnit framgår att fars hus i början av år 1941 var försäkrat för kr 2000, årspremien var kr 10:26.

ÄNNU ETT 60-ÅRSMINNE

I förra numret påminde vi om tillkomsten av de ryska baserna hösten 1939. Samma höst lämnade tyskbalterna Estland efter flera hundra års bosättning. Hans von Rosen ger här en skildring från Rickul/Nucköområdet.

NÅGOT OM TYSKBALTERNAS UTFLYTTNING - DERAS S. K. "UMSIEDLUNG" - UNDER SENHÖSTEN 1939

Hans von Rosen

Den ökända Ribbentrop-Molotov pakten av den 23 augusti 1939 med en senare hemlig komplettering, delade östeuropa i en tysk och i en sovjetisk intresse sfär. I samband därmed beslutades i Berlin i början av oktober att de tyska minoriteterna, som kom att hamna i den sovjetiska delen, skulle omplaceras, eller i enlighet med dåtidens språkbruk, kallas "hem till riket = Heim ins Reich".

Hitler själv tillkännagav planerna, dock utan närmare detaljer, i ett tal inför tyska riksdagen den 6 oktober. Bara några timmar senare blev det dock klart att även tyskbalterna berördes, ca. 14 000 i Estland och 60 000 i Lettland. Officiellt talades visserligen om nya uppgifter i nyligen annekterade områden i västra Polen, men eftersom Sovjetunionen den 28 september hade påtvingat Estland ett fördrag om sovjetiska militärbaser på estländskt territorium (motsvarande drabbade Lettland den 5 oktober och Litauen den 10), låg en sammankoppling av händelserna nära till hands. Med hänsyn till erfarenheterna under bolsjevikstyret 1917/18 hade tyskbalterna inga som helst illusioner för framtiden, utan uppfattade omflyttningen som en räddning i sista stund. Anslutningen blev därför stor. Från Estland flyttade ca. 12 000 personer och från Lettland 53 000. Eftersom de baltiska regeringarna hade beslutat att avstå från militärt motstånd, blev det ej heller moraliska konflikter för den värnpliktiga delen av folkgruppen.

Ett år senare, när de baltiska staterna hade omvandlats till sovjetrepubliker, tilläts också de kvarblivna, oftast efter segdragna förhandlingar i Moskva, att utvandra till Tyskland. Även några ester och letter lyckades rädda sig den vägen, d. v. s. genom åberopande av faktisk eller påstådd tysk påbrå.

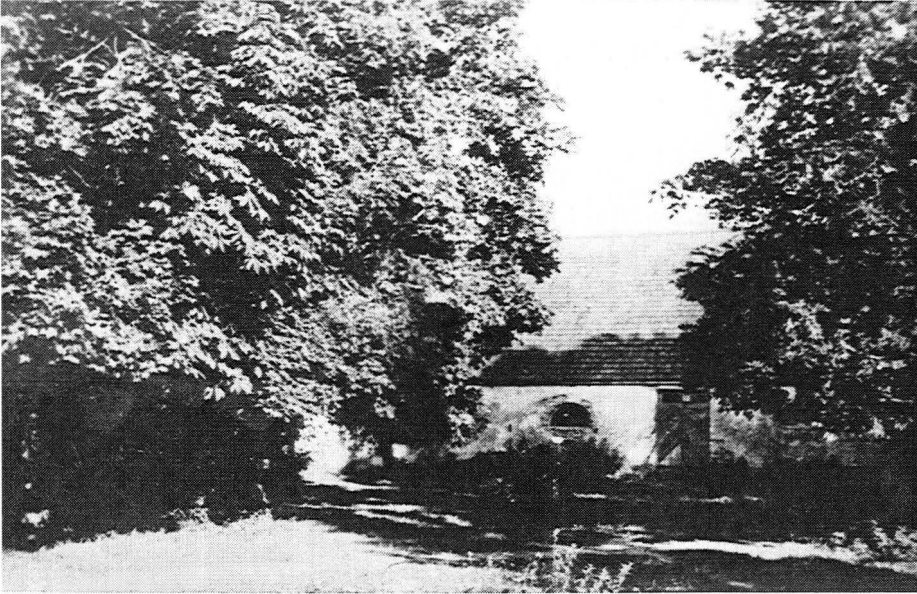
När även denna aktion hade avslutats under vårvintern 1941, fanns endast enstaka tyskbalter kvar. De flesta av dessa föll sedan offer för den

sovjetiska terrorn mot befolkningen och de omfattande deporteringarna.

Olikt svenskarna bodde i Estland de flesta tyskar i städer och köpingar. Bondbyar fanns endast två, nämligen i Heimtali och i Visusti i södra Estland, med en majoritet av tyskar. Minst kännbar blev därför tyskarnas avflyttning på landsbygden.

Från Nuckö flyttade familjerna Taube/Barlöwen (Rickul), Nocks/Frischmann (Pasklep) och Rosen (Lyckholm), vilka under mellankrigstiden hade hållit sig kvar på resterna av godsen. Vidare fanns i Klottorp veterinären Pahlen. Även kyrkoherden Rosenstein var tysk. Dock hade han ännu inte flyttat till prästgården, utan pendlade från Reval. Dessutom fanns familjerna Borck och Drechsler i Österby, men de bodde där mest under somrarna. Lotte Drechsler hade emellertid varit elev på folkhögskolan i Birkas, och om jag minns rätt, jobbade hon 1939 på skolan. I alla fall var det hon som kom till Lyckholm med budet om tyskarnas utflyttning (telefon fanns endast i Birkas).

I likhet med landets övriga minoriteter hade även tyskarna sin s. k. kulturella självförvaltning, som förfogade över en mer eller mindre heltäckande förteckning över den tyskspråkiga befolkningen. Genom rundringning, men oftast genom personliga besök, underrättades medlemmarna så fort den tyska beskickningen hade erhållit bindande instruktioner från Berlin.

Lyckholms häststall under 30-talet. Byggnaden är numera ett välbesökt museum (fler än 2000 besökare i år).

Fotot tillhör Hans von Rosen

Samtidigt startades mellanstatliga förhandlingar om utflyttningen och värderingen av de kvarblivande förmögenheterna, vilka speciellt i Lettland var betydande. Dessa förhandlingar fördes i en vänskaplig anda och kunde för Estlands del redan avslutas den 15 oktober. Transporterna skulle gå sjövägen, huvudsakligen via Reval, men några utskeppades även från Pärnu och Ösel. Emigranterna fick medföra ganska obegränsat med handbagage. Möbler och husdjur skulle överföras vid en senare tidpunkt. Den fasta egendomens värde skulle fastställas och utbetalas till Tyska riket, som i sin tur lovade full kompensation till ägarna.

För oss på Nuckö var läget mindre gynnsamt så till vida att sovjettruppernas ankomst till sina baser medförde en hel del störningar. I likhet med skolan i Birkas blev också mangårdsbyggnaden i Lyckholm förläggning till rödarmister och fick utrymmas i all hast. Även järnvägen till Reval skulle ställas till sovjettruppernas förfogande, vilket nära nog omöjliggjorde den civila trafiken.

Föräldrarna - min bror och jag gick i skolan i Reval - hade inte stort mer än ett dygn på sig att ordna med skötseln av djuren samt att packa och transportera väskorna och några större koffertar till stationen i Hapsal. Eftersom min mors familj valde att stanna i Estland (morfar dog i februari 1940 i Lyckholm), kunde de med hjälp av vår

dåvarande anställde Arseni Barman ordna upp sakerna på ett rimligt sätt.

I Reval hade de tyska skolorna slagit igen och användes nu som "sambandscentraler" och delvis även som förläggningar åt inflyttande från landsbygden och de övriga städerna. De äldre eleverna fick hjälpa till med olika göromål, sedan direkt vid utskeppningen. Bland annat fick jag ordna och kopiera diverse register, packa ner böcker och arkivalier och märka bagage. Någon dag skickades jag till ålderdomshemmet Marienstift, där jag fick etikettera gamlingarnas ägodelar, övervaka transporten till hamnen, och så gott jag kunde svara på en massa frågor. För en fjortonåring var detta naturligtvis betydligt mera spännande än den vanliga skolgången.

Redan den 22 oktober fick vi emellertid plats på lastbåten Eider, som tidigare hade fraktat bananer från Mellanamerika. Två dagar senare anlände vi till Danzig. I avvaktan på den slutliga utplaceringen fick vi bo i privata hem i badorten Zoppot.

För vår del blev slutmålet kretsen Lipno i sydöstra hörnet av den nyskapade provinsen Danzig-Westpreussen. I motsats till övriga Westpreussen tillhörde Lipno "Kongresspolen", d. v. s. området som 1815 genom Wienkongressens beslut i personalunion förenades med Ryssland. Visserligen bodde även där rätt många tyskar, men den allmänna situationen skilde sig ändå markant från

förhållandena i övriga Westpreussen, som fram till 1919 hade tillhört Tyskland.

I Lipno, dit vi anlände den 15 november, fick min far sköta flera då herrelösa gårdar, eftersom de polska ägarna hade fångslats eller fördrivits.

Omplaceringen från Nuckö hade således klarats av på fem veckor. Vi tillhörde emellertid de lyckligt lottade. Det stora flertalet fick vänta i flera månader. Att tyskbalterna sedan fick fly en gång till, nämligen under vintern 1945, och un-

der förhållanden som kostade drygt en fjärdedel livet, är ett annat kapitel.

Tyskbalternas skiftande öden har beskrivits i en ganska omfattande litteratur. Som gott översiktsarbete kan rekommenderas:

Hehn, J. von. Die Umsiedlung der baltischen Deutschen - das letzte Kapitel baltisch-deutscher Geschichte. - J. G. Herder-Institut, 1982, Marburg/Lahn.

DE ENSAMMA MÖDRARNA

Manfred Hamberg

Under de senaste månaderna har vi matats med ohyggliga bilder från kriget på Balkan, där människor fördrivs från sina hem mot okända öden. Familjer splittras genom att unga män skiljs från den övriga familjen och många kommer aldrig att få möjligheten att återförenas. Detta är en tragedi som leder till ohyggliga konsekvenser för dem som drabbats.

För snart sextio år sedan inträffade likadana tragedier i Baltikum, fast i mindre skala, men ändå en tragedi för de familjer som drabbades. De estlandssvenska områdena utgjorde inte något undantag. Familjer deporterades av den sovjetiska ockupationsmakten och vid ankomsten till järnvägsstationen skildes familjerna åt och fick aldrig mer träffas. Mobiliseringsvågen drog fram i juli månad 1941 och då var det män födda mellan 1907 och 1919 som inkallades. Det var ingen som då visste vilka öden som dessa män skulle gå till mötes. Kvar hemma blev deras familjer och utvecklingen gick dithän att de aldrig mer fick träffas med få undantag när.

Jag har kallat denna artikel "De ensamma mödrarna" och jag skall efter bästa förmåga försöka att återge dessa kvinnors situation. De flesta av dessa kvinnor, vars män mobiliserades, hade barn i olika åldrar, och så länge som familjerna fanns kvar på gårdarna fortsatte livet som tidigare. Man försökte göra det bästa av den uppkomna situationen, vilket inte var så lätt utan familjefar, men alla hjälptes åt. Vid uppbrottets timma fick dessa mödrar med ett eller flera små barn

lämna hemmet och sin utmobiliserade man och bege sig till ett "främmande" land och en oviss framtid. Det fanns ingen som visste hur framtiden skulle gestalta sig i Sverige för oss estlandssvenskar.

Alla fick lämna kvar vad de ägde och börja vid noll i Sverige. De äldre och de ensamstående hade det nog lättare än dessa mödrar, ty vad väntade dem utanför förläggningen? Helt säkert ställde de sig flera gånger frågan hur de skulle kunna ge sina barn en god uppväxt och uppfostra dem till goda medborgare. Allt detta måste de avgöra själva, för de hade ingen annan att rådfråga.

Det fanns inga sociala skyddsnät som nu utan var och en fick klara sig själv. Hur länge man fick vistas på förläggningen (Doverstorp) var inte bestämt, utan den ena familjen efter den andra slussades ut till olika arbeten som stods till buds. Då det i regel rörde sig om okvalificerad arbetskraft hamnade de flesta hos någon bonde, där de fick utföra olika sysslor. Det var på den tiden också förbjudet att som flykting vistas inom vissa områden, och då i första hand i storstäderna samt deras kranskommuner.

Det hände att familjen också då i vissa fall fick splittras, för det förekom fall där man ställde som villkor, att det inte fick vara mer än högst två barn som fick följa med sin mamma. Vad skulle en ensamstående mor med fler än två barn göra i denna situation och vem hade hon att fråga? Svaret var : - ingen. Hon fick ta detta svåra

beslut själv. För den mamma som ställdes inför detta faktum, att lämna ifrån sig ett eller flera barn, må vara att det kanske rörde sig om en kortare tid, så var det kanske ändå ett av de svåraste beslut som hon hade ställts inför. Hon måste sköta sitt arbete och se till att barn i skolåldern fick börja skolan, för skolplikten gällde även flyktingbarn. Barnen måste ha hela och rena kläder, material till undervisningen o.s.v. Den första tiden var nog ett stålbud för de flesta ensamma mammor, för de fick kanske mer än andra vända på slantarna. Frågan måste ju alltid ha ställts: - hur kommer det att gå för mina barn?

Klart är att situationen för dessa mammor, liksom för oss övriga estlandssvenskar, blev bättre med tiden. Man kunde söka sig in på andra arbetsområden där man tjänade något mer än tidigare. Man flyttade kanske närmare sina släktingar och bekanta, men oaktat detta måste det alltid ha funnits en känsla av oro, samt ett krav att klara situationen.

Dessa kvinnor var av gott virke och gav aldrig tappt. Som tidigare nämnts så fanns på den tiden inga sociala skyddsnät som nu, men jag vågar påstå att om skyddsnäten hade funnits skulle de ändå inte ha utnyttjat dem. Den estlandssvenska instinkten sa, att detta skall jag klara av utan att knacka på de sociala myndigheternas dörr. Med facit i hand vet vi nu att dessa kvinnor genom idogt arbete klarade sig bra, trots eventuella ekonomiska bekymmer i början. Barnen växte upp och fostrades till goda samhällsmedborgare. Många har fått framträdande positioner inom olika områden i det svenska samhället.

Vad var det som gjorde att dessa kvinnor så väl som de övriga estlandssvenskarna klarade sig så bra i det svenska samhället? Det var många faktorer som inverkade, såsom språket, medborgarskapet, envisheten och gemenskapen. Gemenskapen var nog en stor bidragande faktor, vilket den är ännu idag.

Medborgarskapet gjorde att människorna kunde flytta till orter där de inte fick vistas som utlänningar. Detta bidrog till att människorna sökte sig till orter där det tidigare fanns estlandssvenskar.

Samhörigheten bland oss estlandssvenskar är så fundamental att om man känner en då känner man också alla de andra, oavsett var man kommer ifrån. Man upplever en stor glädje att få träffas, t.ex. på hembygdsdagar, årsmöten eller andra träffar. Programmen är många gånger av underordnad betydelse, utan intresset är att få träffas och att få tala om gamla minnen.

I början var det nog så att man träffades mera hemma hos någon för att dryfta gemensamma problem eller bara för att få prata och skratta. Dessa ensamma mödrar har säkert under årens lopp träffats bland bekantskapskretsen och pratat om gemensamma minnen samt hur det har gått för barnen.

Framtiden blev ändå ljus trots mörka moln, och allt detta tack vare dessa kvinnors envetna kamp för att lyckas. Idag är de kvinnor som ännu finns ibland oss pensionärer och kan med stolthet se tillbaka på sin livsgärning.

Folkskolan i Paschlep

Viktor Aman

Den första folkskolan i Paschlep öppnades 1865 i byns krog och var då svenskbygdens första skola. Sedan har den verkat i olika lokaler. Skolhuset på bilden invigdes 1901. Det ligger något väster om byn och fick elever från byarna Paschlep, Enby och Hosby.

Då nya årsklasser kom till på tjugotalet, fick de mindre barnen gå på förmiddagen, de större på eftermiddagen. Efter 1930 gick de större barnen i Birkas.

Bilden är från början av tjugotalet. Lärarna E. Tui och M. Gottkampf ses inne i ringen.

Foto: SOVs arkiv

Julklippstips!

Passa på att köpa böcker med anknytning till Rickul och Nuckö och ge bort i julklapp. Vem vill inte kura skymning med en god bok i helgtider, gammal som ung.

Så levde vi i Rickul-Nuckö.

Historisk bakgrund, livsföring och traditioner nedtecknade av Manfred Hamberg. Boken skildrar livet fram till 1944. 50 sidor. Illustrerad. Tryckt 1997. Pris 60:-.

Minnen i ljus och mörker

Estlandssvenskar från Rickul/Nuckö berättar. Berättelser och dikter. Personliga berättelser som innefattar en lång tidsperiod från 1860 och fram till överflyttningen 1944. En del berättelser beskriver även händelser från tiden i Sverige. 271 sidor. Ill. Tryckt 1999. Pris 150:-.

Gambyn

En estlandssvensk by 1640-1944. Historik och minnen sammanställda av Alrik Boman. 53 sidor plus bilagor. Ill. Tryckt 1997. Pris 125:-.

Höbring

Byn på den höga brinken. Historik, gårdar och släkter fram till överflyttningen till Sverige 1943. Av Carl Blees. Sammanställning med kompletterande ritningar och bilder gjord av Lennart Stahl och Gunnar Blomberg. 55 sidor. Tryckt 1999. Pris 80:-.

Ytterligare böcker med anknytning till Rickul/Nuckö

Einar från Rickul.

Einar Hambergs memoarer. 172 sidor. Person- och ortregister. Illustrerad. Tryckt 1997. Medlemspris 150:-.

Österut med Barbara.

Bygderoman av Edvin Lagman. 212 sidor. Tryckt 1996. Medlem i SOV 150:-, ej medlem 200:-.

Udden - Minnen.

Edvin Lagman tar oss med på en vandring i minnenas landskap. 174 sidor. Tryckt 1997. Medlem i Sov 150:-, ej medlem 200:-.

På fjärran stigar.

En berättelse från andra världskrigets dagar av Herbert Lagman. 250 sidor. Tryckt 1998. Medlem i SOV 150:-, ej medlem 200:-.

Spithamn by.

Historik, gårdar och släkter. Av Inger Nemeth och Sven Borrman. 72 sidor. Illustrerad. Tryckt 1997. Pris 100:-.

70 år sedan tillkomsten av Birkas folkhög- och lantmannaskola 1920-1990.

Listor och klassfoton över deltagarna i de olika årskurserna samt foton som visar hur skolbyggnaderna såg ut och som återger scener ur arbetslivet på skolan. Redaktör: Tomas Dreijer. 72 sidor. Illustrerad. Tryckt 1990. Pris 140:-.

Birkas, svensk folkhögskola i Estland 1920-1943. Jubileumsskrift.

Redaktör: Edvin Lagman. 182 sidor. Illustrerad. Tryckt 1971. Pris 50:-.

Kalender eller Almanack för året 1909.

För svenskarne i Ryssland. 7:e årgången. Faksimiltryck 1984. Pris 50:-.

Böckerna finns att köpa på Expeditionen, Roslagsgatan 57, 1tr ned från gården. Kan även beställas per telefon 08-612 75 99 eller fax 08-612 77 85. Öppet mån-tor 9-14. Om böckerna skickas per post tillkommer kostnad för porto och emballage.

"Guldstrand" översatt till estniska

Sven Danells bok "Guldstrand" från 1952 har nu kommit ut i estnisk översättning med titeln "Kuldrannake".

Gudstjänster i Svenska S:t Mikael församlingen

25 december kl. 12.00

2 januari kl. 12.00.

Manusstopp!

Nästa Manusstopp är torsdagen den 3 februari 2000.

PUBAFTON PÅ ROSLAGSGATAN

Fredagen den 11 februari kl. 18.00

Öl, vin, läsk, chips & jordnötter,
goda mackor, ost & kex
finns till självkostnadspris.

Dessutom kommer vi att bjuda på någon estlandssvensk specialitet
för den som vågar prova.

Vi hoppas på att många slinker in på väg hem från jobbet.

Eller kommer hit för att träffa någon.

Kvällen blir vad vi tillsammans gör den till.

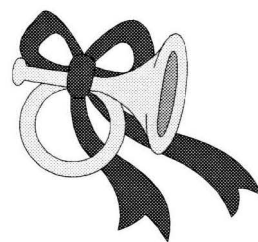
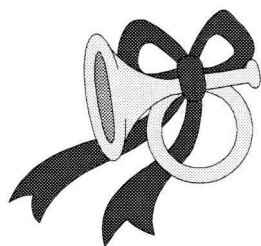
Kom och bekanta Dig med andra estlandssvenskar i olika åldrar.

Fråga om något eller köp en bok, en karta eller ett vykort.

Du behöver inte vara medlem i vår förening, men får gärna bli det.

Arrangör: SOV

God jul!
Häid jõule!

Gott nytt år!
Head uut aastat!